

PONAVLJANJE

IV. POLITIČKE STRANKE

V. IZBORI

POLITIČKE STRANKE

- **POLITIČKE STRANKE** su subjekti koji posreduju između vlasti i građana
- **ZADAĆE POLITIČKIH STRANAKA**
 - zadaća **reprezentacije**
 - zadaća **konkurencije**
 - zadaća **integracije**
- cilj političke stranke je **prenijeti volju birača u parlament**
- svaka stranka mora imati **PROGRAM** i **STATUT**
 - **PROGRAM stranke** – norme, vrijednosti, načela i ciljevi za koje se stranka zalaže i što bi pokušala učiniti ako dođe na vlast
 - **STATUT stranke** – regulira funkcioniranje unutar stranke (ustrojstvo stranke)

NASTANAK POLITIČKIH STRANAKA

- političke stranke se **javljaju u 17. st.** – Engleska – Vigovci (*Whigs*) i Torijevci (*Tories*) – *kad jača moć engleskog parlamenta, a kraljeva moć slabi*
- smisao stranačkog djelovanja dobivaju u 19. st. kad se širi **opće pravo glasa**
- u početku se pravo glasa ograničavalo **imovinskim cenzusom**
 - *žene su prve dobile pravo glasa u Švedskoj 1867., a zadnje u Saudijskoj Arabiji – 2011. godine*
 - *u Hrvatskoj – 1945. godine*
 - *Švicarska – 1971. (na federalnoj razini) - 1990. (na kantonalnoj)*

UDRUŽENJA STRANAKA

- **KOALICIJA** je **savez** političkih stranaka koje se **udružuju na određeno vrijeme** zbog ostvarenje nekog zajedničkog cilja
- spajanjem u koaliciju **stranka ne gubi svoju samostalnost**

- **vrste koalicija:**

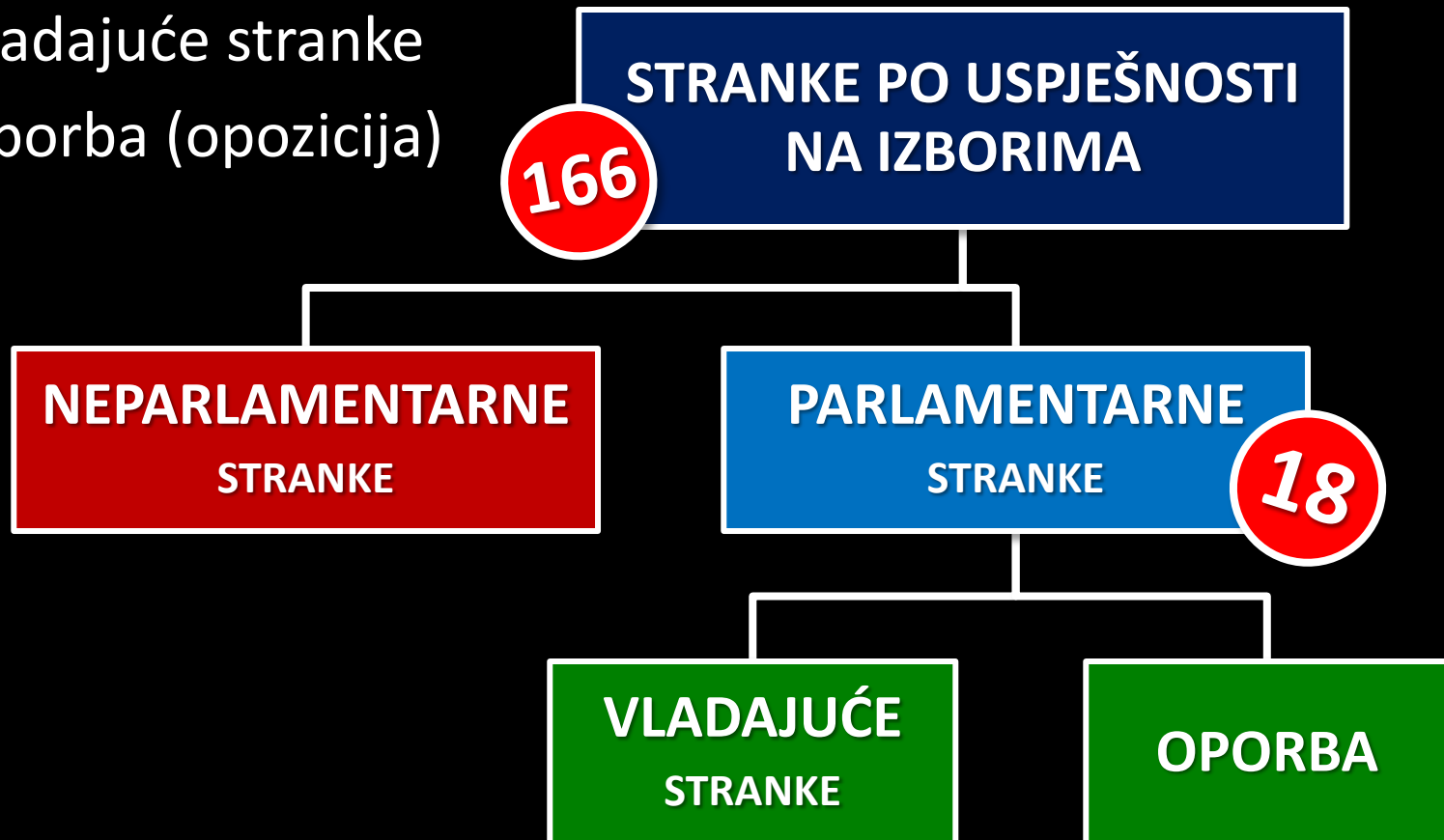
- prirodne i neprirodne
- predizborne i postizborne
- minimalne i velike

- **UNIJA STRANAKA** je **spajanje stranka** kojim se **gubi samostalnost** i prihvaća jedinstven **zajednički program**
 - npr. **CDU** (njem. *Christlich-Demokratische Union*) i **CSU** (njem. *Christlich-Soziale Union in Bayern*)

POL. STRANKE – *uspješnost na izborima*

- s obzirom na **uspješnost na izborima**, razlikujemo:
 - neparlamentarne stranke
 - parlamentarne stranke
 - vladajuće stranke
 - oporba (opozicija)

PODJELA POLITIČKIH STRANAKA

– **PO IDEOLOGIJI** političke stranke se dijele na:

- konzervativne
- liberalne
- demokršćanske
- socijaldemokratske

KONZERVATIVNE

LIBERALNE

DEMOKRŠĆANSKE

SOCIJALDEMOKRATSKE

– također se dijele na:

- ljevicu
- desnicu
- centar

} podjela iz doba
Francuske
revolucije

LJEVICA

DESNICA

CENTAR

POLITIČKE STRANKE S OBZIROM NA IDEOLOGIJU

KONZERVATIVNE

- tradicija i kontinuitet
- stabilnost (*status quo*)
- obitelj, religija, nacija
- dužnost prema državi

LIBERALNE

- sloboda i tolerancija
- ljudska prava i individualnost
- ograničavanje samovolje države

DEMOKRŠĆANSKE

- zasnivaju se na socijalnom nauku Katoličke Crkve
- ljudsko dostojanstvo
- solidarnost i opće dobro

SOCIJALDEMOKRATSKE

- zalažu se za reforme
- načelo slobode i jednakosti
- solidarnost i socijalna država

LJEVICA

- nadahnute ideologijom **oslobađanja radničke klase i stvaranjem besklasne zajednice** (marksizam)
- **zagovaraju nasilne političke promjene**

CENTAR

- opcija **izbjegavanja krajnosti**, nasilja i nestabilnosti
- označava **političko djelovanje između ljevice i desnice**
- skloni su povezivanjima s obje strane

DESNICA

- **konzervativizam i nepromjenjivost**
- **protuliberalne i proturevolucionarne ideje**
- kroz povijest se mijenja (neokonzervativizam ili nova desnica)

DESNI
CENTAR

LIJEVI
CENTAR

POLITIČKE STRANKE U RH

- višestranačje se u Hrvatskoj **javlja u 19. st.**
 - **Narodna stranka** – *Josip Juraj **Strossmayer** i Franjo **Rački***
 - **Stranka prava** – *Ante **Starčević** i Eugen **Kvaternik***
 - **Hrvatska pučka seljačka stranka** – *braća **Radić***
 - **Liberalna stranka** – *Franjo **Deak***
- ideje i programi tadašnjih stranaka, postat će temelji današnjih stranaka

J. J. Strossmayer

Franjo Rački

Ante Starčević

Eugen Kvaternik

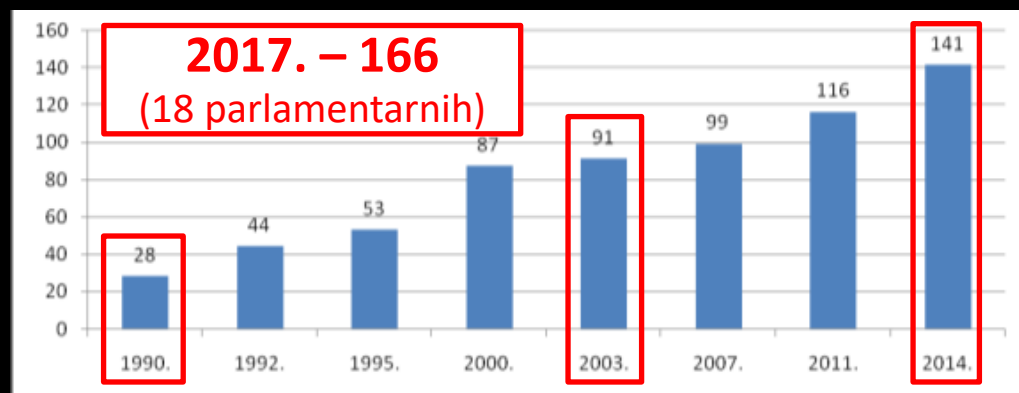
Stjepan Radić

Franjo Deak

POLITIČKE STRANKE U RH

- događaji koji su prethodili uvođenju parlamentarne demokracije u RH:
 - **pad Berlinskog zida**
 - **raspad SSSR-a**
 - **pad diktature u Rumunjskoj**
- **zajednički elementi prekretnica** u životu zemalja bivšeg istočnog bloka:
 - **prekid** s dotadašnjim političkim sustavom (*komunizam → demokracija*)
 - **traženje** novog gospodarskog sustava (*komanditno → tržišno*)
 - **pojava** nacionalne homogenizacije (*osamostaljenje država*)
- višestranačje u RH:
 - 1990. – 28 stranaka
 - 2017. – 166 stranaka

A close-up photograph showing a person's hand placing a white ballot into a grey ballot box. The ballot is tilted and features the text 'V. IZBORI' in large, bold, black capital letters. The ballot box has a slot for the ballot and a small, colorful, circular sticker on its front. The background is a plain, light-colored wall.

V. IZBORI

IZBORI / BIRAČKO PRAVO

IZBORI – politički postupak kojim državljeni biraju predstavnike u predstavnička tijela

– demokratičnost izbora se očituje dva kriterija:

1. **višestranačje**
 2. **biračko pravo**
-

BIRAČKO PRAVO – pravo da se bira i da se bude biran

- **PASIVNO** biračko pravo – političko pravo koje omogućuje pojedincu **da glasuje na izborima**
- **AKTIVNO** biračko pravo – političko pravo koje omogućuje pojedincu **da bude kandidat na izborima**

BIRAČKO PRAVO

- tko ima biračko pravo:
 - svi punoljetni državljani RH koji su uvršteni u **birački popis**
- tko nema biračko pravo:
 - osobe koje su sudskom presudom lišene građanskih prava (građanske časti)
 - građani koji su izgubili poslovnu sposobnost ili su pod starateljstvom (od 2012. godine imaju biračko pravo)
- djelatne vojne osobe, namještenici u oružanim snagama, veleposlanici, konzuli **imaju pasivno pravo glasa (mogu birati)** ali se **ne mogu kandidirati** na izborima (aktivno)

BIRAČKO PRAVO U DEMOKRACIJI

BIRAČKO PRAVO U DEMOKRACIJI

OPĆE

državljanstvo

punoljetnost

mentalna
spособnost

poslovna
spособnost

JEDNAKO

svi birači imaju
jednako pravo
glasa

**svaki glas vrijedi
jednako**

*„jedan čovjek,
jedan glas“*

IZRAVNO

birači biraju
neposredno, tj.

**sami se
odlučuju** za
političku opciju

**svatko glasuje u
svoje ime**

TAJNO

podatci o tome
tko je za koga
glasovao

**moraju ostati
nepoznati**

podatci o tome
tko je izašao na
izbore su **javni**

VRSTE IZBORA

(s obzirom na pravo glasa)

KOMPETITIVNI

- **potpuna sloboda izbora**
- opće, jednako, izravno i tajno glasovanje
- konkurencija među strankama
- **nema povlaštenih stranaka**
- demokratski sustavi

POLUKOMPETITIVNI (SEMIKOMPETITIVNI)

- **ograničena sloboda izbora**
- ne postoji sloboda medija, ograničena sloboda govora...
- **postoji jedna ili nekoliko povlaštenih stranaka**
- autoritarni sustavi

NEKOMPETITIVNI

- **ne postoji sloboda izbora**
- **jednostranački sustavi**
- samo podobni kandidati budu izabrani
- **nema konkurencije**
- totalitarni sustavi

GLAVNE VRSTE IZBORA

(s obzirom koga i za što se bira)

PARLAMENTARNI

4

PREDSJEDNIČKI

5

LOKALNI

4

IZBORNI SUSTAVI

IZBORNI SUSTAV – skup **dogovorenih pravila** o načinu pretvaranja glasova u predstavničke mandate

VRSTE IZBORNIH SUSTAVA

- **VEĆINSKI** (*apsolutne ili relativne većine*) – *predsjednički*
- **RAZMJERNI** (proporcionalni)
 - sustav izbornog količnika
 - **D'Hondotov sustav** – *parlamentarni izbori*
 - Badenski i Hereov sustav
- **MJEŠOVITI**

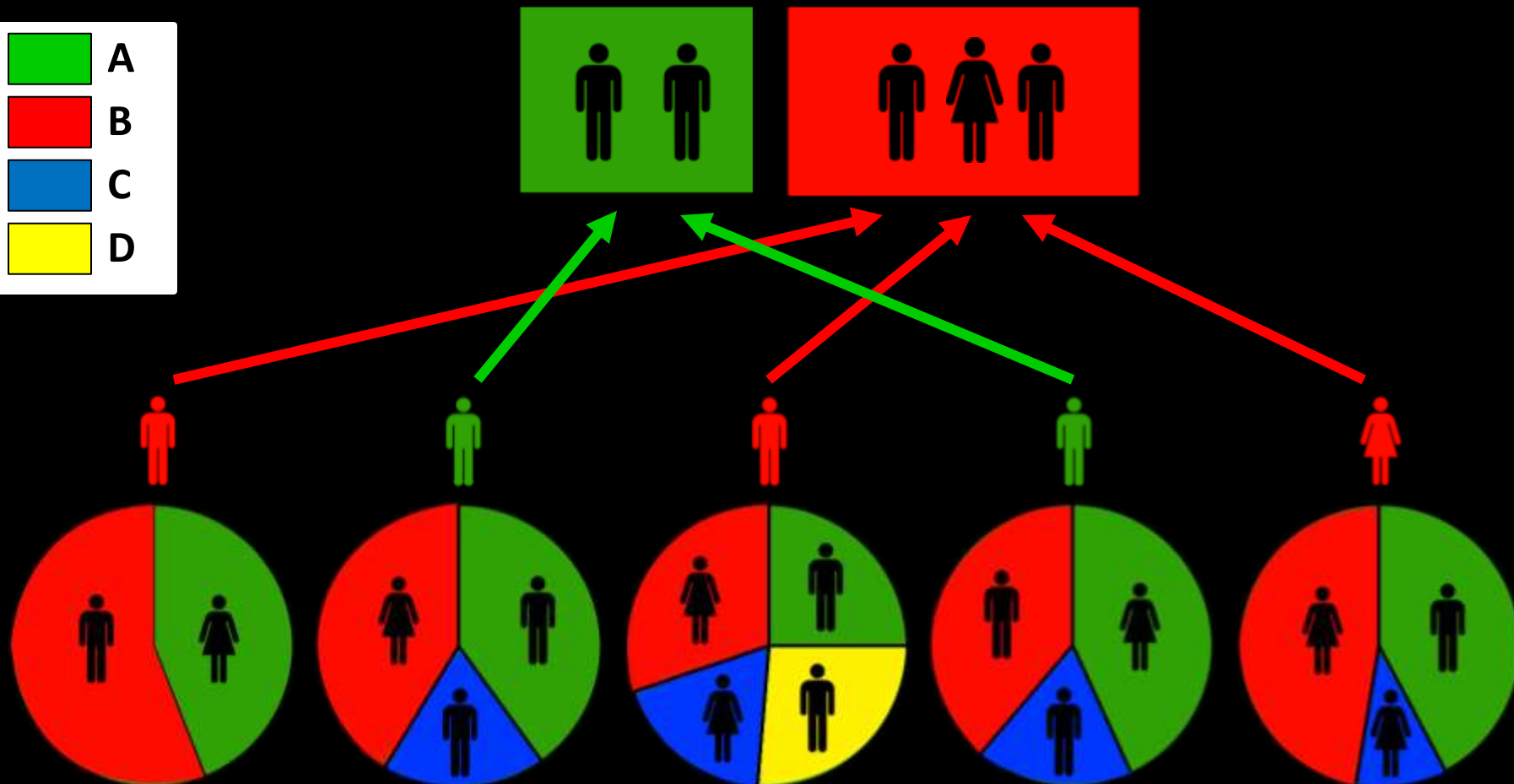
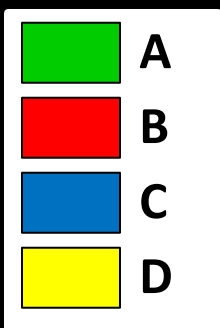
VEĆINSKI IZBORNI SUSTAVI

– izborni sustav u kojem mandate **dobiva ona stranka** (ili kandidat) **koja je osvojila većinu glasova**

– dvije vrste:

– sustav **RELATIVNE VEĆINE** – *ona stranka (ili pojedinac) koja ima **najviše glasova u odnosu na druge***

– sustav **APSOLUTNE VEĆINE** – *ona stranka (ili pojedinac) koja osvoji **više od pola glasova** (50% + 1 glas)*

1. Izborna jedinica	2. Izborna jedinica	3. Izborna jedinica	4. Izborna jedinica	5. Izborna jedinica
B = 60%	A = 40%	B = 37.5%	A = 45%	B = 49%
A = 40%	B = 33%	A = 25%	B = 33%	A = 33%
	C = 27%	C = 12.5%	C = 22%	C = 18%
		D = 25%		

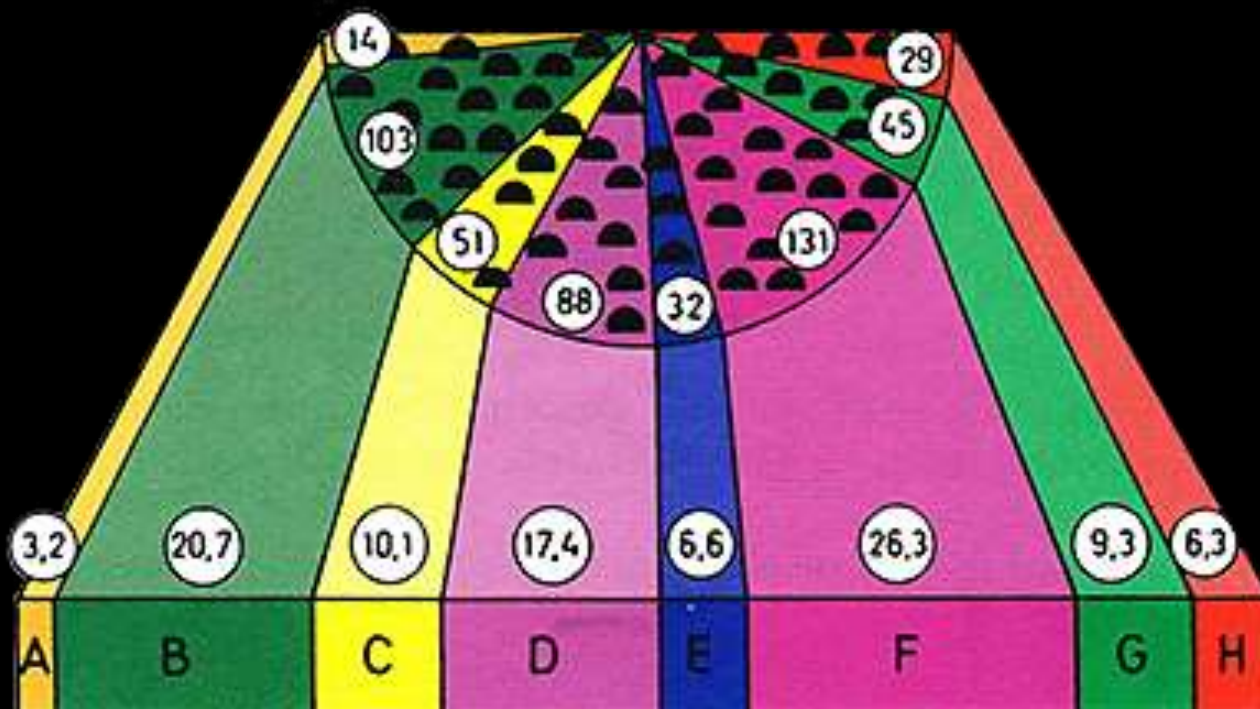
RAZMJERNI IZBORNI SUSTAV

- izborni sustav u kojem mandate dobivaju stranke **prema omjeru dobivenih glasova**
- **IZBORNI PRAG** – minimalni postotak glasova koji neka stranka mora dobiti u nekoj izbornoj jedinici da bi uopće sudjelovala u podjeli mandata
 - u Hrvatskoj je izborni prag **5%**

RAZMJERNI IZBORNI SUSTAV

BROJ MANDATA (MJESTA) U PARLAMENTU

POSTOTAK
GLASOVA

STRANAČKE LISTE

SUSTAV IZBORNOG KOLIČNIKA

Izborna jedinica bira 10 zastupnika

$$\frac{\text{ukupno glasača} \quad (10\,000)}{\text{broj zastupnika} \quad (10)} = \text{izborni količnik} \quad (1\,000)$$

	broj glasova	ukupno glasova • izborni količnik	broj zastupnika
Stranka A	4060	4060 : 1000	4
Stranka B	3380	3380 : 1000	3
Stranka C	2560	2560 : 1000	2 + 1
UKUPNO GLASOVA	10 000	10000 : 1000	10

D'HONDOTOV SUSTAV

- primjer na izornoj jedinici u kojoj se bira **10 zastupnika** za parlament
 - metoda najvećeg broja

stranka **A** (4160) → **4**

stranka **B** (3380) → **4**

stranka **C** (2460) → **2**

	Br. glasova (X)	X : 1	X : 2	X : 3	X : 4	X : 5
Stranka A	4160	4160 (1)	2080 (4)	1386 (6)	1040 (9)	832 (11)
Stranka B	3380	3380 (2)	1690 (5)	1126 (8)	845 (10)	676 (13)
Stranka C	2460	2460 (3)	1230 (7)	820 (12)	615 (14)	495 (15)

MJEŠOVITI IZBORNI SUSTAV

izborni sustav u kojem se **dio mandata osvaja većinskim, a dio razmjernim modelom**

- da bi to bilo moguće, **svaki birač ima dva glasa**, tj. s jednim glasuje u većinskom, a s drugim u razmjernom sustavu
- primjer izbora u RH 2001.
 - u malim izbornim jedinicama – **relativna** većina
 - *u Sabor ide samo najbolji kandidat*
 - na državnoj razini – **razmjerni** sustav
 - *jedna lista za cijelu državu za ulazak u Sabor*

PREFERENCIJALNO GLASOVANJE - PRIMJER

IZBORNA JEDINICA (4 mandata)

2

stranka A

Ivan	<u>10.8 %</u>
Ante	<u>6.3 %</u>
Marin	0.12 %
Ana	6.3 %

2

stranka B

Matej	<u>15.4 %</u>
Marko	3.2 %
Luka	1.12 %
Petar	<u>10.3 %</u>

u parlament idu **Ivan** i **Ante** kao kandidati stranke A, te **Matej** i **Petar** kao kandidati stranke B

GLASAČKI LISTIĆ

izborna jedinica Pag

Kandidati:

1. Stranka A

- 1.) Ivan
2. Ante
- 3.) Marin
- 4.) Ana

2.) Stranka B

- 1.) Matej
- 2.) Marko
- 3.) Luka
- 4.) Petar

10+2

izborne jedinice

14

zastupnika
po izornoj jedinici

11.

izborna jedinica
DIJASPORA
(3 zastupnika)

12.

izborna jedinica
MANJINE
područje cijele
Hrvatske
(8 zastupnika)

REFERENDUM

- REFERENDUM** – oblik neposredne demokracije u posrednoj demokraciji
- oblik neposrednog odlučivanja birača **o nekom izuzetno važnom društvenom i političkom pitanju**
 - može biti **OBVEZUJUĆI** (*odluka glasača obvezuje vlast da tu odluku provede u djelo*) i **SAVJETODAVAN** (*daje uvid vlasti o mišljenju građana, no nema obvezu prihvatiti rezultate referenduma*)
 - prema razini provođenja može biti **NACIONALNI** i **LOKALNI**
 - najčešće se traži izlazak birača **iznad 50% od ukupnog broja birača** (u RH se traži iznad 50% od broja birača koji su izašli na nacionalni referendum)

KAD SE RASPISUJE REFERENDUM

- kad je pitanje o **udruženju sa drugim državama**
 - nakon što se Sabor **dvotrećinskom većinom (više od 66%)** odlučio za udruženje
 - *raspisuje ga Sabor*
- ako se radi o prijedlogu **promjene Ustava i zakona**
 - na zahtjev minimalno **10% ukupnog broja birača**
 - *raspisuje ga Sabor, a može ga raspisati i predsjednik uz supotpis premjera*